

MITEN KLARINETINSOITTO ALOITETAAN?

Klarinettikoulujen sisältöjen arvioinnista
syntyneitä kehittämisideoita

Musiikin koulutusohjelma
Musiikkipedagogi
Opinnäytetyö
28.11.2006

Juhani Valtasalmi

Koulutusohjelma Musiikin koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto Musiikkipedagogi
Tekijä Juhani Valtasalmi		
Työn nimi Miten klarinetinsoitto aloitetaan? Klarinettikoulujen sisältöjen arvioinnista syntyneitä kehittämisideoita		
Työn laji Opinnäytetyö	Aika Marraskuu 2006	Sivumäärä 40
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Olen opinnäytetyössäni tutkinut eräiden klarinettikoulujen sisältöä ja vertaillut, miten ne vastaavat Suomen musiikkioppilaitosten liiton vuonna 2005 julkaisemaa klarinetinsoiton tasosuoritusten sisältöä ensimmäisen perustason osalta. Sisältöjen arvioinnissa ilmenneiden haasteiden innoittamana esittelen työn lopussa joitakin ajatuksiani ja ideoitani koskien kehitteillä olevan klarinettikouluni sisältöä. Esiteltävät ajatukset kumpuavat myös omassa opetustyössäni esille tulleista asioista. Selvitän lisäksi työn alkupuolella klarinetin rakennetta niille, jotka eivät ole olleet tekemisissä klarinetinsoiton kanssa.</p> <p>Tarkasteltavaksi aineistoksi olen valinnut pääkaupunkiseudun kahden suurimman nuottikaupan myydyimmät ja näin ollen klarinetinopettajien eniten käyttämät koulut. Sisältöjen analysoinnissa keskityin sävelten etenemisjärjestykseen ja niiden käyttöön ensimmäisissä melodioissa, etenemisnopeuteen, rekisterin ylityksen harjoittamiseen, kappaleissa käytettäviin sävellajeihin, yhteismusisointiin ja tehtävien monipuolisuuteen. Lisäksi olen kiinnittänyt huomiota kirjojen ulkoasuun. Olen jättänyt arvioinnin ulkopuolelle ohjelmistovalinnat, koska ne edustavat omalta osaltaan aikansa tyyliä.</p> <p>Tarkastelun tuloksena totean, ettei yksikään klarinettikoulu ole aloittelevan klarinetinsoiton opiskelijan ja hänen opettajansa tarpeita ajatellen tarpeeksi kattava. Esimerkiksi eräässä tarkastelluista kouluista nyansseja ei ole nähty merkittävänä osana musiikkia, eräässä toisessa taas yhteismusisointi on hyvin vähäisessä asemassa. Hyvän alkeiskoulun ominaisuuksiin kuuluu, että se antaa oppilaalle mahdollisimman johdonmukaisesti kokonaisvaltaisen kuvan musiikista ja opittavista asioista.</p> <p>Työni ensisijaisena tarkoituksena on ollut tarjota itselleni tutkimusmateriaalia oman klarinettikoulun tekemistä varten. Toivon, että ajatukseni herättävät klarinetinopettajat ja varsinkin opiskelijat pohtimaan nykyisten ja tulevien klarinettikoulujen sisältöä.</p>		
Teos/Esitys/Produktio		
Säilytyspaikka Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia kirjasto/Ruoholahti		
Avainsanat Soitonopetus, klarinetti, klarinettikoulut, vasta-alkajat, musiikkioppilaitokset, tasosuoritukset		

Degree Programme in Classical Music		Degree Music pedagogue	
Author Juhani Valtasalmi			
Title How to start playing the clarinet? Researching beginner's books			
Type of work Thesis	Date November 2006	Pages 40	
<p>ABSTRACT</p> <p>In my thesis I have examined the contents of selected beginner's books for clarinet and analysed how they compare to the latest examination system which was released by The Association of Finnish Music Schools in 2005. Based on this analysis of beginner's books and my own work as a clarinet teacher, I am developing my own clarinet tutor, which is also briefly discussed. In addition, I explain the structure of the clarinet for the readers who are unfamiliar with the instrument.</p> <p>I chose the research material by comparing the sales figures of the beginner's books in the two biggest music stores in Helsinki to find the most popular and widely used methods. In the analysis I focused on the following issues: the sequence and rate of introducing new notes, the use of notes in first melodies, the rate of the training of first register, the use of keys in melodies, ensemble playing and the variety of exercises. I also observed the external appearance of the books. I have excluded the choice of repertoire from my analysis since it tends to reflect the style of a given method's time of publication.</p> <p>My conclusion is that none of the analysed beginner's books are perfect if we think of the learning process of a child and the needs of his/her teacher. For example, one of the books doesn't discuss dynamic nuances almost at all and one of them includes very few duets. A good clarinet tutor should give the pupil a comprehensive picture of music and the elements under study.</p> <p>The foremost objective of my thesis was to provide me with research material for my own clarinet tutor. I hope that my discussion inspires questions among clarinet teachers and especially among students about the contents of different clarinet tutors.</p>			
Work / Performance / Project			
Place of Storage Helsinki Polytechnic Stadia library/Ruoholahti			
Keywords Teaching, clarinet, clarinet tutor, beginners, music schools, music learning			

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Työn lähtökohtia.....	3
2.1	Musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelma.....	3
2.2	Ensimmäisen perustason sisältö.....	3
2.2.1	Asteikot.....	4
2.2.2	Ulkoa soittaminen.....	5
2.2.3	Yhteismusisointi.....	5
2.3	Klarinetinsoiton aloittamisen vaatimukset.....	5
2.4	Klarinetin rekisterit.....	6
3	Aineiston rajausta.....	9
3.1	Valittu aineisto.....	9
3.2	Arviointiperusteet.....	10
4	Työhön valittujen klarinettikoulujen esittely.....	12
4.1	Vi spelar klarinett.....	14
4.2	Klarinetten och jag.....	17
4.3	Paul Harris's Clarinet Basics.....	22
4.4	Klarinett.nu.....	23
4.5	Vivo klarinetti.....	27
5	Ajatuksiani klarinettikoulun sisältöön.....	29
5.1	Sävelet.....	29
5.1.1	Esittelyjärjestys.....	29
5.1.2	Sävelten käyttö ensimmäisissä melodioissa.....	31
5.2	Rekisterinvaihto.....	32
5.3	Etenemisnopeus.....	32
5.4	Sävellajit.....	33
5.4.1	Etumerkkien käyttö kappaleissa.....	33
5.4.2	Asteikot.....	34
5.5	Yhteismusisointi.....	35
5.6	Monipuolisuus.....	36
5.7	Ulkoasu.....	36

6 Loppusanat.....	37
6.1 Mietteitä klarinettikouluista.....	37
6.2 Kehittymiseni opettajana.....	37
6.3 Lyhyesti ohjelmistoluetteloista.....	38
Lähteet.....	39

1 Johdanto

Sain idean opinnäytetyötäni varten keväällä 2002 ainedidaktiikan tunneilta. Tutustuessamme moniin klarinetin alkeismateriaaleihin, huomasin, ettei Suomessa ole muutamaa vuosikymmeneen julkaistu yhtään suomenkielistä klarinettikoulua. Tuorein suomenkielinen klarinettikoulu oli Eero Linnalan vuonna 1972 suomentama William H. Stubbinsin *Klarinettikoulu* (1940, 1951). Ainedidaktiikkatunnit herättivät minussa halun joskus korjata tätä puutetta.

Aloitettuani soitonopetuksen keväällä 2002, olen opettanut klarinetinsoittoa tähän mennessä Westendin Musiikkikoulussa, Pukinmäen taidetalossa, Hyvinkään musiikkiopistossa ja Taidekoulu Tretjakovissa. Vuosien varrella olen huomannut, ettei yksikään oppilaideni käytössä oleva alkeiskoulu lähesty klarinetinsoittoa aivan parhaimmaksi katsomallani tavalla. Kouluissa on hyvät ja huonot puolensa, mutta mielestäni vielä ei ole tehty kirjaa, jossa olisi suurimmaksi osaksi ne hyvät puolet kerätty samojen kansien väliin.

Tämän takia halusin suunnitella klarinettikoulun, joka innostaisi lapsia ja nuoria tutustumaan soittimeensa ja varsinkin itse musiikkiin. Klarinettikoulut on pääasiassa tarkoitettu lapsille, joilla ei vielä ole mitään kokemusta instrumentin soittamisesta ja musiikin teoriasta. Ensimmäiset vuodet luovat pohjan musiikin harrastamiselle, joten on tärkeää, että perusasiat käydään läpi johdonmukaisessa järjestyksessä esittelemättä liikaa asioita kerralla.

Alkaessani kehittää klarinettikouluani, minulla oli ajatus koulusta, jossa keskeisinä elementteinä olisivat sävelten esittelyjärjestys, ensimmäisten esiteltyjen sävelten käyttö melodioissa ja ensimmäisen rekisterin ylityksen harjoittaminen. Myöhemmin ajatuksiin ovat tulleet mukaan myös etenemisnopeus, etumerkkien käyttö kappaleissa, yhteismusiisoinnin määrä ja erilaiset nuotinlukua kehittävät tehtävät. Lisäksi olen miettinyt koulun ulkoasua, vaikka se ei suoranaisesti liity itse musiikkiin. Sillä on kuitenkin vaikutusta lasten soittomotivaatioon. Työni tarkoitus on ensisijaisesti tutkia, miten valitsemisani klarinettikouluissa on lähestytty näitä asioita. Arviointiin valitut klarinettikoulut ovat Suomessa eniten myytyjä ja klarinetinopettajien tavanomaista opetusmateriaalia, ja ne on tarkoitettu opetusmateriaaliksi ennen ensimmäistä tasosuoritusta.

Olen tätä opinnäytetyötä tehdessäni saanut erittäin hyvän kuvan klarinetinsoiton opettajien käytössä olevista kouluista. Vaikka tutkimusaineistooni kuului varsin monta klarinettikoulua, olen vakuuttunut, että Suomenkin kokoiseen maahan mahtuu vielä monta uutta lisää, koska tälläkin hetkellä suomenkielisten koulujen määrä on hyvin vähäinen.

Seuraavassa luvussa käyn läpi Suomen musiikkioppilaitosten liiton uusien klarinetinsoiton tasosuoritusten sisällön (2005) ensimmäisen perustason osalta. Kerron myös oppilailta vaadittavista klarinetinsoittoon liittyvistä ominaisuuksista ja hiukan itse soittimesta, jotta asiasta vähemmän tietävä ymmärtää, miten nämä vaikuttavat klarinetin soittamiseen. Kolmannessa ja neljännessä luvussa tutkin tarkemmin valituista klarinettikouluista edellä mainitsemiani tutkittavia asioita. Viidennessä luvussa kerron tekemistäni havainnoista ja esittelen omia ajatuksiani havainnoiteihin pohjautuen. Lopuksi vielä pohdin, mitä olen oppinut opinnäytetyötäni tehdessä.

2 Työn lähtökohtia

Tässä luvussa esittelen, mitä asioita klarinettikoulun tekijöiden tulisi nykyään ottaa huomioon opetusmateriaalia laatiessaan. Joidenkin asioiden kohdalla olen myös esittänyt perustelujani. Kerron myös niistä oppilaalta vaadittavista ominaisuuksista, joita klarinetin soittaminen edellyttää, sekä klarinetin rekistereistä, jotta myöhemmin tekstissä rekisteriin liittyvät kommentit ovat muidenkin kuin klarinetistien ymmärrettävissä.

2.1 Musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelma

Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteissa (2002, 6-7) todetaan, että oppimisen tulisi olla aktiivinen ja tavoitteellinen prosessi. Opettajan on otettava opetuksessa huomioon oppilaan asioiden omaksumiskyky. Oppilaalle on myös opetettava taidot tiedostaa omat vahvuutensa ja heikkoutensa. Opettajalla on siten suuri vastuu tehdä opetustilanteesta sellainen, että jokaisella oppilaalla on mahdollisuus edistyä soitossaan. Opetus sisältää siis monta tärkeää kohtaa, jotka opettajan on otettava huomioon soittotunteja muokatessaan.

Musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelma luo klarinettikouluillekin tietyt vaatimukset. Koulun on opetettava laajalti perusasioita, jotta tasosuoritusten sisällöissä vaaditut asiat ja luodut tavoitteet täyttyvät. Luovuutta kehittäviä tehtäviä tulee olla heti alusta alkaen ja koko kirjan läpi, jotta kaikkien osa-alueiden taidot kehittyvät sekä tasapainoisesti että monipuolisesti. Luovuutta voidaan kehittää esimerkiksi improvisoimisella ja oppilaan omien kappaleiden säveltämisellä. Musiikin perustason tavoitteisiin kuuluu myös musiikin sujuva lukeminen, jota varten oppilaalle on oltava nuotinlukuharjoituksia.

2.2 Ensimmäisen perustason sisältö

Suomalaista musiikkikoulutusta on pidetty maailmalla jo vuosikausia korkeatasoisena. Tähän ovat omalta osalta vaikuttaneet Suomen musiikkioppilaitosten liiton ylläpitämät tasosuoritusten sisällöt, joiden mukaisesti jokainen oppilas voi kulkea hyvin samanlaista polkua pitkin vaikka ammattiopintoihin saakka.

Jokaisesta tasosuorituksesta on olemassa suositukset, johon on määritelty tutkinnon yleiset tavoitteet, sisältö ja suoritustapa. Sisältösuositusten tarkoituksena on tarjota jokaiseen Suomen musiikkioppilaitokseen samanlainen kurssitutkintojen suoritustapa. Näin opettajat tietävät, mitkä asiat jokaisen oppilaan on saavutettava tietyssä vaiheessa, jotta opintojen jatkaminen on mielekästä. Klarinettikoulut on luotu helpottamaan opettajien työskentelyä, koska niihin on koottu niitä perusasioita, jotka antavat eväät ensimmäisen kurssitutkinnon suorittamiseen.

Suomen musiikkioppilaitosten liitto julkaisi uudet klarinetinsoiton tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet vuonna 2005. Edelliset kurssisuoritusvaatimukset ovat vuodelta 1993. Uusissa tasosuoritusten sisällöissä vanhat peruskurssit 1/3, 2/3 ja 3/3 on nimetty perustasoiksi 1, 2 ja 3. Ne vastaavat sisällöiltään pääosin vanhoja kurssitutkinto-vaatimuksia. Tutkiessani klarinetinsoiton ensimmäisen perustason sisältöä, olen ottanut vertailukohdaksi myös edelliset kurssisuoritusvaatimukset.

2.2.1 Asteikot

Käytöstä poistuneiden kurssisuoritusvaatimusten mukaan peruskurssissa 1/3 asteikoista tuli hallita kaikki kahteen etumerkkiin kuuluvat duuri- ja harmoniset tai melodiset molliasteikot (Klarinetinsoiton kurssisuoritusvaatimukset 1993, 4). Nykyisissä tasosuorituksen sisällöissä ei ole määritelty, mitä asteikkoja kussakin perustasossa pitää soittaa. Asiasta todetaan vain seuraavaa: ”Asteikkoja soitetaan oppilaitoksessa sovittavien ainekohtaisten käytänteiden mukaan siten, että ne tukevat oppilaan kehittymistä ja huomioivat instrumentin erityispiirteet.” (Klarinetinsoiton tasosuoritusten sisällöt 2005, 2). Näin ollen aiemmassa peruskurssi 1/3:n kurssisuoritusvaatimuksessa esiintynyt – ja oppilaiden hankalana pitämä – ylärekisterin puolella käyvä D-duuri ja d-molli voidaan nykyään jättää pois ensimmäisestä tasosuorituksesta tai soittaa vain yhden oktaavin alueelta ($d^1 - d^2$). Jokaisen oppilaitoksen puhallinkollegio voi siis itse päättää, mitkä asteikot sisältyvät mihinkin tasosuoritukseen, kunhan kaikki asteikot tulee soitettua viimeistään musiikkiopistotason aikana.

Sävellajien käytössä pitäisin edelleen kahden etumerkinnän hallintaa suositeltavana ja myös riittävänä. Koulussa opetettavien etumerkkien yhteydessä olisi hyvä esitellä samalla kyseisen etumerkin asteikko, jotta oppilas ymmärtäisi kappaleen sävelien olevan osa kyseistä asteikkoa.

2.2.2 Ulkoa soittaminen

Ulkoa soittamisen merkitys on kasvanut uusissa sisällöissä, vaikkakaan mitään päätöstä vähimmäisvaatimuksista ei ole tehty. Nykyisten tasosuoritusten mukaan ohjelma pyrittään esittämään pääsääntöisesti ulkoa (Klarinetinsoiton tasosuoritusten sisällöt 2005, 3). Aiemmin jokaisen peruskurssitutkinnon kohdalla riitti, että yksi sävellys soitettiin ilman nuotteja.

Kaikilla lapsilla ja nuorilla ei ole ennakkoluuloa ulkoa soittamista kohtaan, joten ulkoa soittamiseen kannattaa kannustaa heti alusta lähtien. Nuottien lukeminen on osa musiikin omaksumista, mutta olisi hyvä ottaa tavoitteeksi, että oppilas ei olisi jatkuvasti kiinni nuottikuvassa. Silloin hän ehtisi soiton aikana keskittyä paremmin muihin soittoon vaikuttaviin asioihin, kuten puhaltamiseen, ansatsiin¹ eli huuliotteeseen, äänensävyyn, sävelpuhtauteen ja soittoasentoon.

2.2.3 Yhteismusisointi

Musiikin perustason opetukseen kuuluu instrumenttiopintojen lisäksi yhteismusisointi (Musiikin laaja oppimäärän opetussuunnitelma 2002, 16). Yhteismusisoinnin merkitystä on tuotu enemmän esille uudessa tasosuorituksen sisällössä aiempiin kurssitutkintovaatimuksiin verrattuna. Tasosuorituksen ohjeiden mukaan on suositeltavaa, että ohjelma sisältäisi myös yhteismusisointia. Myös oman sävellyksen tai improvisoidun aiheen esittäminen on uusissa tasosuorituksissa mahdollista (Klarinetinsoiton tasosuoritusten sisällöt 2005, 4).

Yhteismusisoinnilla on suuri merkitys soiton opetuksessa. Yhdessä tekeminen on lapsista kivaa ja sillä on vaikutus esiintymispelkoon (Tuovila 2003, 233). Ujommatkin lapset uskaltavat esiintymään, koska silloin he voivat ”piiloutua” muiden joukkoon.

2.3 Klarinetinsoiton aloittamisen vaatimukset

Klarinetinsoittoa suositellaan monissa musiikkioppilaitoksissa aloitettavaksi 8-10 vuoden iässä. Joidenkin opettajien mielestä soittaminen kannattaisi aloittaa vasta 10-12-vuotiaana. Aloitusikä on olemassa muutamia perusteltuja syitä. Ensinnäkin

¹ Vaikka huuliotte on hyvä suomenkielinen käännös ansatsille, käyttävät klarinetinopettajat soittotunneilla pääsääntöisesti saksan kielen sanasta ”Ansatz” johdettua termiä.

soittamista varten tarvitaan pysyvät hampaat (niin sanotut rautahampaat) sekä ylä- että alahammasrivistöön. Tärkeää soiton aloittamisen kannalta on, että molemmat etuhampaat sekä ylä- että alarivistöstä ovat vaihtuneet pysyviksi hampaiksi. Pysyvät hampaat kasvavat yleensä maitohampaiden tilalle 5-6 vuoden iässä (Lapsi kasvaa ja kehittyy 2006). Toisekseen käsien on oltava tarpeeksi isot, jotta sormet yltävät koneiston läpille ja peittävät kunnolla ääniaukot. Kolmas syy 8-10 vuoden aloitusikään on se, että afrikkalaisesta grenadilla-puusta valmistettu b-vireinen klarinetti painaa noin 800 grammaa, eikä ABS-muovista valmistettu klarinetti ole miljoonien kevyempi. Painoa muovisella soittimella on noin 700 grammaa.

Muovinen klarinetti on melko kevyt, mutta se on pienemmille lapsille edelleen liian painava, koska lapsi joutuu suurimmaksi osaksi tukemaan soitinta pelkästään oikean käden peukalolla. Tällöin soitonopiskelun voi vaihtoehtoisesti aloittaa esimerkiksi Lyonsin valmistamalla muovisella c-vireisellä klarinetilla. Painoa soittimella on vain vajaat 250 grammaa, koska koneistokin on valmistettu muovista. C-vireinen klarinetti on kooltaan kaikin puolin pienempi kuin b-vireinen klarinetti. Tämän takia soitin sopii pienemmällekin kädelle, koska ääniaukot ovat pienemmät ja lähempänä toisiaan (Ollila 2006, 4). Lyonsin klarinetilla pärjää hyvin jonkin aikaa, mutta pitemmälle edetessä kannattaa vaihtaa b-vireiseen klarinettiin, koska Lyonsin klarinetissa ei ole täydellistä böömiläistä koneistoa, jolloin johdonmukaisten sormitusten opettaminen on mahdotonta (Ollila 2006, 4).

Klarinetin vireellä ei ole merkitystä sormitusten opettelun kanssa, koska klarinetti on transponoiva soitin. Tämä tarkoittaa sitä, että soiva korkeus poikkeaa kirjoitetusta. Kirjoitettu c¹ soi c-vireisellä klarinetilla yksiviivaisen c:n korkeudelta, mutta b-vireisellä soittimella se soi suurta sekuntia alemmaa pienessä b:ssä.

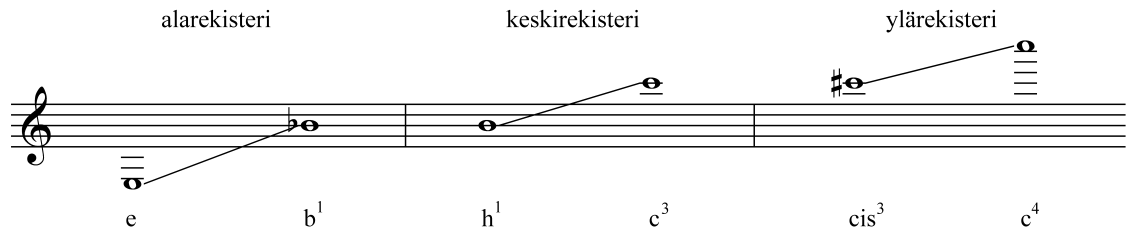
2.4 Klarinetin rekisterit

Klarinetissa on kolme rekisteriä: ala-, keski- ja ylärekisteri. Alarekisterin äänet ovat klarinetin perussäveliä. Keski- ja ylärekisterin äänet saadaan ylipuhaltamalla alarekisterin ääniä (Raasakka 2005, 24). Ylipuhaltamisen helpottamista varten klarinetissa on rekisteriläppä, jota käytetään vasemman käden peukalolla.

Alarekisterin ääniala on $e - b^1$ (ks. kuva 1). Tässä rekisterissä jokaiselle äänelle on olemassa yksi, enintään kaksi perussormitusvaihtoehtoa. Suurin osa alarekisterin äänistä opetetaan ensimmäisenä, koska kyseisen rekisterin äänet ovat helpoimmat tuottaa klarinetilla (Ollila 2006, 4).

Keskirekisterin ääniala on $h^1 - c^3$ (ks. kuva 1). Tämän rekisterin äänet saadaan lisäämällä alarekisterin sormitukseen rekisteriläppä (ks. kuva 2). Klarinetissa alin ylipuhallusintervalli on oktaavi ja kvintti eli duodesimi (Raasakka 2005, 23), jolloin pienen oktaavin e on rekisteriläppän kanssa yksiviivainen h . Näin ollen ala- ja keskirekisterin sormitukset vastaavat toisiaan ääneen f^1/c^3 asti.

Ylärekisterin ääniala alkaa äänestä cis^3 (ks. kuva 1). Tässä rekisterissä käytetään erilaisia sormituksia kuin kahdessa muussa rekisterissä (ks. kuva 2). Ylärajaa on mahdoton yksiselitteisesti määrittellä, koska siihen vaikuttaa soittajan ansatsi, suukappale ja lehti. Kohtuullisen yleispätevänä ylärajana pidetään neliviivaista c^4 :tä (Raasakka 2005, 29). Ylärekisterissä on sormitusvaihtoehtoja muihin rekistereihin verrattuna jo useampia (Raasakka 2005, 28).

Kuva 1. Klarinetin rekisterit

The image displays a 10x4 grid of musical notation for a clarinet, showing fingerings for various notes and intervals. Each cell contains a treble clef staff with a note or interval label above it, and a vertical column of circles representing finger positions on the keys. The grid is organized into four groups of four rows, each corresponding to a specific interval or note.

Group 1 (Rows 1-4): Notes E, F, F# Gb, and G.

Group 2 (Rows 5-8): Intervals G# Ab, A, A# Bb, and B.

Group 3 (Rows 9-12): Notes C, C# Db, D, and D# Eb.

Group 4 (Rows 13-16): Notes E, F, F# Gb, and G.

Group 5 (Rows 17-20): Intervals G# Ab, A, A# Bb, and B.

Group 6 (Rows 21-24): Notes C, C# Db, D, and D# Eb.

Group 7 (Rows 25-28): Notes E, F, F# Gb, and G.

Group 8 (Rows 29-32): Intervals G# Ab, A, A# Bb, and B.

Group 9 (Rows 33-36): Notes C, C# Db, D, and D# Eb.

Group 10 (Rows 37-40): Notes E, F, F# Gb, and G.

Kuva 2. Sormitustaulukko (Clarinet Music 2005)

3 Aineiston rajaus

3.1 Valittu aineisto

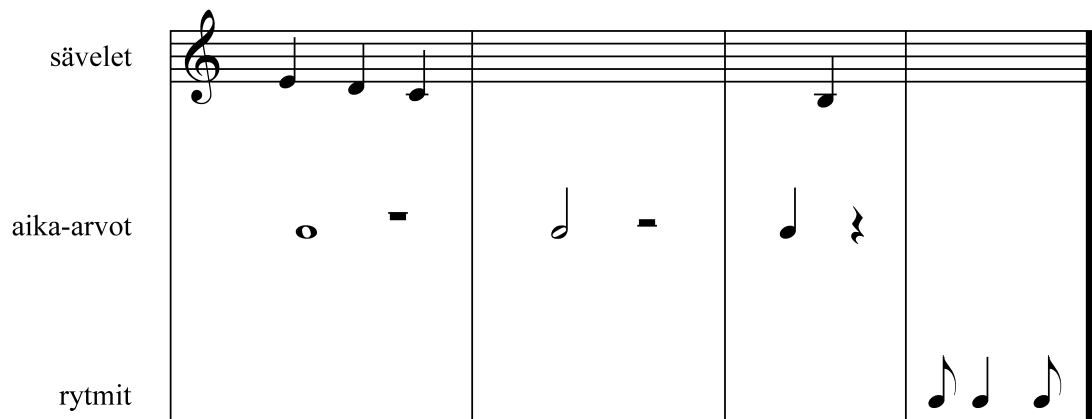
Suomessa myydään monia erilaisia klarinetinsoittoon liittyviä alkeiskouluja, etydivihkoja sekä metodikirjoja. Valitsin aineistoksi vain klarinettikoulut, koska niiden tarkoituksena on esitellä lapsille monipuolisesti, mutta sopivassa määrin perusasioita soittimesta ja musiikista. Jätin valikoimasta pois etydivihkot, koska ne kehittävät melodioilun soittimen teknistä hallintaa. Näitä vihkoja käytetään vasta siinä vaiheessa, kun oppilas on soittanut klarinettikoulun lähes kokonaan. Metodivihkoja ei ole suunnattu lapsille, vaikka kirjojen alkuvaiheet vastaavatkin paljolti klarinettikouluja. Niiden sisältämä informaation määrä sekä melodioiden ja etydienvaikeustaso on aivan liikaa lapsille. Metodikirjat onkin tarkoitettu pidemmällä soitossa oleville oppilaille sekä ammattilaisille, jotka löytävät kirjoista valtavasti työskentelymateriaalia oman tekniikan kehittämiseen ja ylläpitämiseen.

Olen tätä opinnäytetyötä varten valinnut mukaan viisi (5) Suomessa eniten myytyä ja näin ollen klarinetinopettajien yleisesti käyttämää klarinettikoulua. Myyntitiedot on saatu syyskuun 2006 alussa kahdesta suurimmasta Helsingissä sijaitsevasta nuottikaupasta.

Työssäni käsiteltävistä klarinettikouluista vanhin on vuonna 1963 ilmestynyt *Vi spelar klarinett* -sarjan (Agnestig ja Pettersson) ensimmäinen osa. Kirjasarja on neliosainen, mutta valitsin analyysiin vain kaksi ensimmäistä osaa, koska ne täyttävät Suomen musiikkioppilaitosten liiton tasosuoritusten sisällöt ensimmäisen perustason osalta. Suomessa käytetään myös klarinettikoulua *Klarinetten och jag* (Axelsson ja Pettersson 1992-1995). Tämä kirjasarja on myös neliosainen, ja olen analyysiä varten ottanut mukaan kaikki neljä osaa. Kolmas teos on englantilaisen Paul Harrisin *Clarinet Basics* (1998). Uusimpia teoksia edustavat *klarinett.nu* (Johansson, Norén ja Norén 2001-2002, 2004) ja *Vivo klarinetti* (Eskelinen, Pesonen ja Särkimäki 2004). Jälkimmäinen on joukon ainoa suomalainen klarinettikoulu. Kyseinen kirja on julkistamisensa jälkeen syrjäyttänyt opetusmateriaalina muita mainitsemiani klarinettikouluja.

3.2 Arviointiperusteet

Olen selvittänyt, miten valitut klarinettikoulut sisällöllisesti etenevät. Olen tätä työtä varten muun muassa tutkinut missä järjestyksessä sävelet, nuottien aika-arvot ja rytmit esitellään. Keräsin nämä asiat allekkain kuvitteelliselle nuottiviivastolle, jolloin etenemisnopeus on helppo havaita. Kuvassa 3 ylimmällä viivastolla on opetetut sävelet, keskellä aika-arvot ja alimpana rytmit. Sijoitin samalla kertaa opetetut asiat tahtiviivojen väliin, jolloin opeteltavan asian määräkin näkyy selvästi. Etenemisnopeus vaikuttaa omalta osaltaan uusien asioiden oppimiseen. Liian nopea eteneminen ei vahvista vanhaa opittua asiaa tarpeeksi, jolloin oppimisessa saattaa tulla seinä vastaan. Liian hidas eteneminen vie oppilaan kiinnostuksen klarinetinsoittoa kohtaan.

Kuva 3. Sävelien, aika-arvojen ja rytmien esittelyjärjestys

Ensimmäisten äänten esittelyjärjestyksellä ja nuottien aika-arvojen käytöllä koulun alussa on välitön vaikutus ansatsin, puhallustekniikan ja kielityksen kehittymiseen. Halusin tutkia, miten koulut lähestyvät klarinetinsoittoa ensimmäisillä tunneilla. Huomioin erityisesti käytetäänkö kielitystä heti ensimmäisissä kappaleissa, koska jotkut oppilaat saattavat jopa unohtaa puhalttaa, kun ääniä pitäisi erotella kielellä (Stein 1958, 24).

Ala- ja keskirekisterin ylittäminen on aluksi oppilaille vaikeaa, koska rekisterinvaihto vaatii hyvää ansatsin hallintaa ja aktiivista ilmapirtta. Rekisterin ylittävät ääniharjoitukset eivät tuota monille oppilaille ongelmia, mutta varsinkin nopeiden kulkujen hallitseminen rekisterien välillä on vaikeaa. Äänet joko syttyvät huomattavasti myöhässä tai ylipuhaltuvat säveltä vastaaviin yläsävelsarjan ääniin, jolloin ääni kansanomaisesti puhuttaessa ”kiksaa”. Rekisterin ylittävien melodiakulkujen käyttöä tulisi välttää niin

kauan, kunnes oppilas on tottunut luontevaan äänien soittamiseen keskirekisterissä. Aivan kuten alarekisterin ensimmäisten äänien kanssa, myös kielitystä tulisi aluksi välttää keskirekisteriin tutustuttaessa. Olen kiinnittänyt klarinettikouluissa rekisterinvaihtoa tukevien ääniharjoitusten lisäksi erityistä huomiota melodiakulkujen käyttöön.

Sävellajien kohdalla olen tarkastellut, mitä etumerkintöjä klarinettikoulujen harjoituksissa ja kappaleissa on käytetty. Tietyt sävellajit ovat luonnollisesti soittimen sormitusten takia helpompia soittaa, mutta on kiinnostavaa tietää, onko joissakin kouluissa yritetty rikkoa sävellajeihin kohdistuvaa ennakkoluuloisuutta.

Katson klarinettikouluissa yhteismusisoinniksi tässä tapauksessa kaikki ne kappaleet, joissa tarvitaan vähintään kahta klarinettia tai muita soittimia klarinetin lisäksi. Kappaleet, joissa klarinetti on soolosoitin ja esimerkiksi piano toimii säestävänä soittimena, eivät näin ollen kuulu joukkoon.

Käytettävien harjoitusten, kappaleiden ja tehtävien määrä ja monipuolisuus on tärkeä osa klarinettikoulua. Pelkän soiton lisäksi on kiinnitettävä huomiota myös nuotinlukuun, koska lapset ja nuoret osaavat jo ennen soitonopiskelua hyvin monia melodioita ja oppivat niitä nopeasti korvakuulolta lisää. Opetustilanteessa tulisi myös käyttää monipuolisia työtapoja, jotka tukevat oppilaan oppimista ja edistävät musiikin eri alueiden ja aihepiirien integroitumista toisiinsa (Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2005, 5-6).

Soittoon ja musiikkiin liittyvien asioiden lisäksi olen kiinnittänyt huomiota koulujen ulkoasuun. Ulkoasu vaikuttaa oppilaan motivaatioon. Tylsää ja liian tiiviisti taitettua sivua on hankala lukea, keskeiset asiat on vaikea löytää ja eteneminen vaikuttaa hitaalta. Tämä jo omalta osaltaan ohjaa heikosti motivoitunutta oppilasta pois soittamisen parista.

4 Työhön valittujen klarinettikoulujen esittely

Olen koonnut seuraavaan taulukkoon valittujen klarinettikoulujen kaikki musiikin teorian asiat, jotka kouluissa käydään läpi. Taulukon avulla voi verrata koulujen sisältöjä keskenään, jolloin niiden eroavaisuudet huomaa helpommin. Siitä ei kuitenkaan käy ilmi, missä järjestyksessä ja miten asiat on opetettu. En käsittele työssäni kaikkia taulukossa esiintyviä asioita. Sen tarkoitus on osoittaa, kuinka paljon koulut eroavat toisistaan.

Joidenkin kappaleissa käytettyjen sävellajien kohdalla olen merkinnyt sävellajin sulkeisiin. Tällä tavoin olen erotellut sellaiset tapaukset, joissa etumerkintä ei vastaakaan varsinaista sävellajia.

	Vi spelar klarinett (osat 1 ja 2)	Klarinetten och jag (osat 1 – 4)	Clarinet Basics	klarinett.nu (osat 1 – 3)	Vivo klarinetti
sävelet	ääniala: e – c ³	ääniala: e – d ³	ääniala: e – c ³	ääniala: e – c ³ <i>poissa sävel: gis</i>	ääniala: e – a ² <i>poissa sävelet:: fis, gis, cis², es², gis²</i>
aika-arvot	kokonuotti kokotauko	kokonuotti kokotauko	kokonuotti kokotauko	kokonuotti kokotauko	kokonuotti kokotauko
	puolinuotti puolitauko	puolinuotti puolitauko	puolinuotti puolitauko	puolinuotti puolitauko	puolinuotti puolitauko
	neljäsosanuotti neljäsosatauko	neljäsosanuotti neljäsosatauko	neljäsosanuotti neljäsosatauko	neljäsosanuotti neljäsosatauko	neljäsosanuotti neljäsosatauko
	kahdeksasosanuotti kahdeksasosatauko	kahdeksasosanuotti kahdeksasosatauko	kahdeksasosanuotti kahdeksasosatauko	kahdeksasosanuotti kahdeksasosatauko	kahdeksasosanuotti kahdeksasosatauko
	pisteellinen puolinuotti	pisteellinen puolinuotti	pisteellinen puolinuotti	pisteellinen puolinuotti	pisteellinen puolinuotti
	pisteellinen neljäsosanuotti	pisteellinen neljäsosanuotti	pisteellinen neljäsosanuotti	pisteellinen neljäsosanuotti	pisteellinen neljäsosanuotti
	kuudestoistaosanuotti kuudestoistaosatauko	kuudestoistaosanuotti kuudestoistaosatauko	<i>kuudestoistaosanuotti esiintyy, mutta sitä ei opeteta!</i>	kuudestoistaosanuotti <i>kuudestoistaosanuotti esiintyy, mutta sitä ei esitellä muiden nuottien tapaan yksittäisenä aika-arvona</i>	kuudestoistaosanuotti kuudestoistaosatauko

	Vi spelar klarinett (osat 1 ja 2)	Klarinetten och jag (osat 1 – 4)	Clarinet Basics	klarinett.nu (osat 1 – 3)	Vivo klarinetti
asteikot	<p>1. osa: 1 oktaavin alueelta: F-, B- ja G-duuri</p> <p>kromaattinen asteikko (c¹-c²)</p> <p>2. osa: 1 oktaavin alueelta: D- ja Es-duuri</p> <p>2 oktaavin alueelta: C-, F-, G-, B- ja A-duuri</p> <p>kromaattinen asteikko (e-e²) kromaattinen asteikko (c²-c³)</p>	<p>1. osa: 1 oktaavin alueelta: G-duuri</p> <p>2. osa: 1 oktaavin alueelta: F-duuri</p> <p>3. osa: 1 oktaavin alueelta: B- ja D-duuri terssi-asteikkona</p> <p>4. osa: kromaattinen asteikko (e-c³)</p>	<p>1 oktaavin alueelta: harmoninen a-molli, F-duuri</p> <p>2 oktaavin alueelta: C- ja G-duuri</p> <p><i>selitetään: harmoninen molli-asteikko</i></p>	<p>2. osa: 1 oktaavin alueelta: diatoninen C-, G- ja F-duuri (blues-asteikko)</p> <p><i>2. osan lopussa uloskirjoitettuna asteikot C-, F-, B-, Es-, G-, D- ja A-duuri</i></p> <p><i>3. osan lopussa tämän lisäksi kromaattinen asteikko äänialueella e-c³</i></p>	<p>1 oktaavin alueelta: C-duuri, luonnollinen ja harmoninen a-molli, B-duuri</p> <p>2 oktaavin alueelta: G- ja F-duuri</p> <p>kromaattinen asteikko (c¹-c²)</p> <p><i>selitetään: luonnollinen molli-asteikko harmoninen molli-asteikko melodinen mollia-asteikko</i></p>
kappaleiden sävel-lajit	<p>1. osa: duurit: C, F, B, G, D mollit: a, d, (g)</p> <p>2. osa: duurit: C, F, B, Es, G, D, A mollit: a, d, g, c, e, h</p>	<p>1. osa: duurit: C, G, D, (F) mollit: a, (d)</p> <p>2. osa: duurit: C, F, B, (Es), G, D, A, (E) mollit: d, g, e, h, (c)</p> <p>3. osa: duurit: C, F, B, Es, G, D, A, E mollit: a, d, g, c, e, h</p> <p>4. osa: duurit: C, F, B, Es, G, D, A mollit: a, d, g, c, h, fis</p>	<p>duurit: C, F, B, G, D mollit: a, d, g, e,</p>	<p>1. osa: duurit: C, F, B, G, D mollit: a, d, h</p> <p>2. osa: duurit: C, F, B, Es, G, D, A mollit: a, d, g</p> <p>3. osa: duurit: C, F, G, D, A mollit: a, d, g, fis</p>	<p>duurit: C, F, B, G mollit: a, luonnollinen d, g</p>
tahti-osoitus	<p>1. osa: 4/4, 3/4, 2/4, C</p> <p>2. osa: 6/4, 5/4, alla breve, 3/8, 6/8</p>	<p>1. osa: 4/4, 2/4, C, 3/4</p> <p>2. ja 3. osa: <i>ei mitään</i></p> <p>4. osa: 6/8, alla breve</p>	<p>4/4, C, 3/4, 2/4, 6/8</p>	<p>1. osa: 4/4, 2/4, 3/4, C</p> <p>2. osa: alla breve, 6/8</p> <p>3. osa: 5/4</p>	<p>C, 4/4, 3/4, 2/4, 5/4, 3/8, 6/8</p>
musiikkisanasto	<p>dynamiikkaa esityksmerkkeitä</p> <p><i>ei tempomerkintöjä</i></p>	<p>dynamiikkaa esityksmerkkeitä</p> <p><i>ei tempomerkintöjä</i></p> <p><i>jokaisen osan loppuun koottu kirjassa käytetyt termit</i></p>	<p>dynamiikkaa esityksmerkkeitä tempomerkintöjä</p>	<p>dynamiikkaa esityksmerkkeitä</p> <p><i>ei tempomerkintöjä</i></p> <p><i>jokaisen osan loppuun koottu kirjassa käytetyt termit</i></p>	<p>dynamiikkaa esityksmerkkeitä tempomerkintöjä</p> <p><i>kirjan lopussa musiikkisanasto</i></p>
ohjelmisto	<p>hiukan tekijöiden omia kappaleita; pääosin tunnettuja lastenlauluja ja eri maiden kansanlauluja (paljon Pohjoismaista); muutamia Bachin, Bellmanin, Mozartin ja Händelin kappaleita</p>	<p>kansanlauluja ja lastenlauluja, mutta pääpaino kevyen musiikin kappaleilla</p>	<p>tekijän omia kappaleita; eri maiden kansanlauluja; Mozartia, Bachia ja amerikkalaisten sekä brittiläisten säveltäjien tunnettuja teoksia</p>	<p>eri maiden kansanlauluja ja lastenlauluja, mutta muuten kirjasarja koostuu pääasiassa kevyen musiikin kappaleista (esim. Beatles, Stevie Wonder, ABBA)</p>	<p>tekijöiden omia kappaleita; eri maiden kansanlauluja ja joitakin tunnettuja kevyen musiikin kappaleita</p>

4.1 Vi spelar klarinett

Carl-Bertil Agnestigin ja Claes-Merithz Petterssonin *Vi spelar klarinett* -sarjan ensimmäinen osa (*Nybörjardelen*) ja toinen osa (*Fortsättningsdelen*) on julkaistu vuosina 1963 ja 1964. Kirjat ovat ruotsinkielisiä, jonka takia opettajan täytyy muun muassa kääntää kappaleiden nimet suomen kielelle.

Esipuheessa tekijät kertovat, että heidän tarkoituksenaan on ollut kehittää kirjasarjasta asteittain etenevä ja innostava alkeisoppimateriaali yksityis- ja ryhmätunneille. Vaikeustason kasvusta on pyritty tietoisesti tekemään rauhallisesti etenevä, jotta oppilaan soittovarmuus ja itsetunto saavat kehittyvät rauhassa (Agnestig & Pettersson 1963, 2).

Kirjasarjan molempien osien etenemisvauhti on rauhallinen. Uusia asioita esitellään tasaiseen tahtiin. Jokaista opeteltavaa asiaa varten on tehty useita kappaleita ja ne ovat sen mittaisia, että lapsetkin jaksavat ne vaivatta soittaa. Vanhoja asioita kerrataan jatkuvasti, jotta ne eivät pääsisi unohtumaan.

Koska kirjasarjan julkaisemisvuosista on jo yli 40 vuotta aikaa, on sisältö muihin valittuihin klarinettikouluihin verrattuna hiukan tylsän näköinen. Kappaleet ja kuvat on asetettu hyvin lähelle toisiaan, joten kirjaa on hankala lukea. Oppilaalle annettavien lisäohjeiden mahduttaminen kappaleiden väliin on useimmissa tapauksissa mahdotonta, joten erillisen ”reissuvihkon” käyttäminen on tarpeen.

Ensimmäinen osa

Ensimmäisessä osassa on kuusi (6) duettoja ja kolme (3) kaanonia. Määrä on kappaleiden kokonaismäärään nähden (164 kappaletta) vähäinen, vaikka tekijät sanovat esipuheessa, että kirja soveltuu myös ryhmäsoittoon (Agnestig & Pettersson 1963, 2). Jotta Suomen musiikkioppilaitosten liiton sisällöissä mainittua yhteismusisointia olisi tarpeeksi, on opettajan otettava koulun rinnalle muutakin yhteissoittomateriaalia.

Sävelien esittely aloitetaan alarekisterin yksiviivaisesta e:stä (ks. kuva 4). Ensimmäisen sivun kappaleet on kirjoitettu pelkästään käyttäen kokonuuotteja ja -tauvoja, ja niissä on hyvin vähän säveltoistoja, jolloin legatosoittoakin on pienen sovittamisen jälkeen mahdollista. Oppilas voi tällöin keskittyä pelkästään ansatsin ja äänen hallintaan, eikä kieli-

tys ole häiritsemässä ansatsia. Kun uusi sävel on esitelty, ei sitä varten ole mitään erityisiä harjoituksia, vaan ääntä käytetään melodioissa välittömästi. Uusi sävel on kuitenkin merkitty aina ensimmäiseen kappaleeseen esiin isoilla tikkukirjaimilla.

Kuva 4. Vi spelar klarinett 1:n sävelten, aika-arvojen ja rytmien esittelyjärjestys

Vaikka klarinettikoulun tekijät ovatkin pyrkineet asteittain etenemiseen, ei rekisterinvaihtoon ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota. Rekisterin ylitystä varten on vain yksi ääniharjoitus. Yhdellä harjoituksella ei kuitenkaan saavuteta kunnollista lopputulosta, vaikka tätä ennen onkin soitettu paljon kappaleita pelkästään alarekisterissä. Monet melodiat myös ylittävät rekisterin heti alusta lähtien sekä käyttävät kielitystä äänien erotteluun.

Sävellajit käydään läpi kahteen etumerkkiin asti, mutta useimmiten kappaleet on kirjoitettu C-duuriin. Kirjan alkupuolella on J. S. Bachin menuetti (ks. kuva 5) kirjoitettu poikkeuksellisella tavalla.

Kuva 5. J. S. Bach - Menuetti (Agnestig & Pettersson 1963, 18)

Etumerkinnän mukaan kappaleen luulisi olevan G-duurissa, mutta sävellajin pitäisikin olla D-duuri, koska kappale päättyy yksiviivaiseen d:hen. Syy tähän menettelyyn on se, että kappaleessa harjoitetaan sävelen fis¹ käyttöä, mutta D-duurin etumerkintää ei ole vielä tähän mennessä opetettu. Mielestäni kappaleet pitäisi kirjoittaa mahdollisuuksien mukaan etumerkinnän mukaiseen sävellajiin, koska Agnestigin ja Petterssonin toteuttamalla epäloogisella tavalla oppilaat saavat väärän kuvan musiikin teoriasta.

Kirja sisältää monipuolisesti erilaisia tehtäviä. Nuotinlukua harjoitetaan muun muassa nimeämällä säveliä ja täydentämällä kappaleita puuttuvilla äänillä. Kirja ei sisällä omien kappaleiden säveltämistä, mutta yhdessä tehtävässä saa keksiä melodian valmiiksi annettuun tekstiin. Tehtävän huonona puolena on vain se, että sanat ovat ruotsiksi.

Silmääni pisti analyysiä tehdessäni kaksi hyvin arveluttavaa soittotehtävää, joissa on tarkoituksena laskea valituissa kappaleissa sattuvien virheiden määrä ja merkitä ne muistiin. Kappaleet ovat esiintyneet kirjassa aiemmin, jonka takia ne ovat jo oppilaalle tuttuja. Virheiden laskeminen on kuitenkin mielestäni hiukan arveluttava tapa kannustaa oppilasta harjoittelemaan.

Toinen osa

Kirja jatkaa siitä mihin ensimmäinen osa päättyy ja etenee samalla sopivan rauhallisella vauhdilla kuin ensimmäinenkin osa. Lähes 200 kappaleesta yhdeksän (9) on duettoja ja kaksi (2) kaanonina.

Tämän osan pääpaino on uusien rytmien opettelussa (ks. kuva 6). Uusia säveliä opetellaan vuoroin ala- ja keskirekisteristä. Keskirekisterin uusia säveliä ei kuitenkaan harjoitella kaikissa sävelien esittelyn yhteydessä olevissa kappaleissa, vaan vain yhdessä, enintään kahdessa. Kappaleet pyörivät edelleen enimmäkseen alarekisterissä. Jos keskirekisterin puolella kuitenkin käydään, melodia pyörii siellä vain hetken aikaa.

ideana hyvä, koska silloin oppilas joutuu ensiksi ennen soittamista miettimään ääniä vastaavat sormitukset ja ”kuiva harjoittelemaan” liikeradan. Sormiharjoitukset ovat aina hyvin lyhyitä, joten nuotinlukua ei tarvita. Oppilas ehtii silloin keskittyä vain olennaisimpiin asioihin: itse sormiharjoitukseen, puhaltamiseen, ansatsiin ja äänensävyyn.

Kuva 7. Sormiharjoitus (Klarinetten och jag 1, 21)

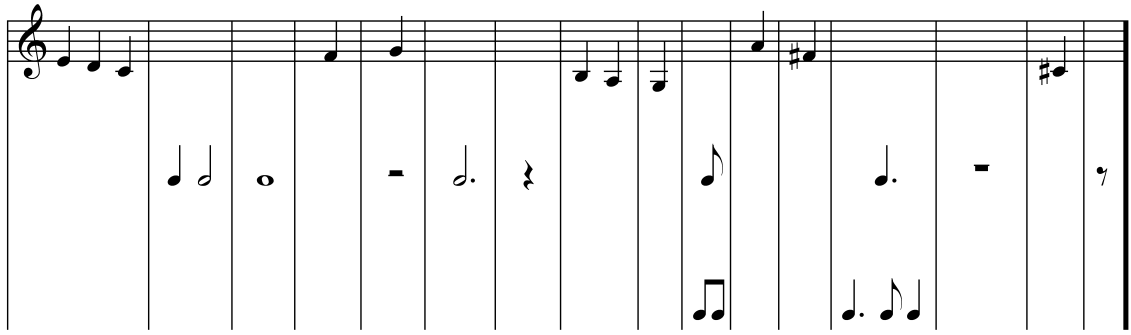
Kirjasarjassa ei käydä läpi kovin montakaan asteikkoa. Pääpaino on enemmänkin kappaleiden soittamisessa. Asteikoista tutustutaan ainoastaan F- ja G-duuriin yhden oktaavin alueelta, B- ja D-duuriin terssiasteikkona ja kromaattiseen asteikkoon. Jokaisen osan keskiaukeamalla on luku ”*Teknikövningar*”, johon on koottu harjoituksia, etydeitä ja erilaisia asteikkojen soittotapoja, joita voi käyttää joko soittotunnin alkulämmittelyyn tai sen varioimiseen.

Kuvat ovat värittömiä, kuten *Vi spelar klarinett* -sarjassakin, mutta kirjoja on huomattavasti selkeämpi lukea väljemmän taiton takia. Joillakin sivuilla saattaa olla pelkästään yksi kappale ison kuvan kera, joten sivulle mahtuu hyvin kirjoittamaan lisäohjeita oppilaille. Väljän taiton takia kirjasarja on neliosainen.

Ensimmäinen osa

Kirja sisältää yhteensä 61 kappaletta, ja ne ovat klarinetinsoiton aloittaville oppilaille sopivan mittaisia. Kappaleista kuusi (6) on duettoja, joten yhteissoittomateriaalia on vähän.

Kirja esittelee aluksi selkein piirretyin kuvin klarinetin osat ja soittimen kasaamisen, soittoasennon, hengitystekniikan, ansatsin sekä puhallustekniikan. Sen jälkeen aloitetaan säveliin ja nuottien aika-arvoihin tutustuminen kuvan 8 mukaisessa järjestyksessä. Rekisterinvaihtoon ei ensimmäisessä osassa vielä edetä.

Kuva 8. Klarinetten och jag 1:n sävelten, aika-arvojen ja rytmien esittelyjärjestys

Ensimmäisten kappaleiden melodiat vaativat kielityksen käyttämistä heti koulun alusta lähtien. Oppilaalle selitetään hiukan äänen aloitustekniikkaa kirjan alussa, mutta kielittämistä ei harjoiteta kuitenkaan millään lailla.

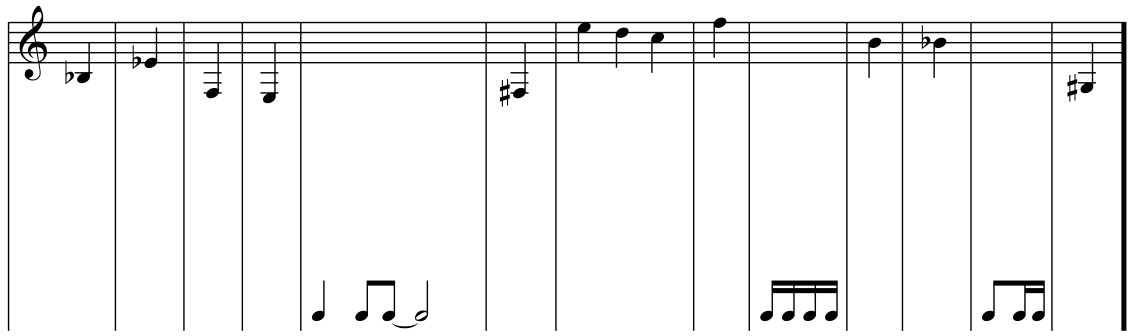
Klarinetten och jagissa on suurimmaksi osaksi kappaleissa lähestytty etumerkkien käyttöä samalla tavalla kuin *Vi spelar klarinettissa*. Kappaleet on sovitettu niin ovelasti, että esimerkiksi eräässä sointumerkkien mukaan G-duurissa olevassa kappaleessa ei käytetä lainkaan sävellajin paljastavaa ääntä fis, jolloin minkäänlaista etumerkintää ei ole lisätty nuottiviivaston alkuun.

Toinen osa

Kirjassa on 65 kappaletta, joista vain kuusi (6) on duettoja. Mukana on duettojen lisäksi myös yksi (1) trio. Kappaleet ovat edelleen melko lyhyitä ja yksinkertaisia, koska tekijät ovat halunneet antaa oppilaan itsetunnolle aikaa kehittyä (Axelsson & Enberg 1993, 1).

Toinen osa alkaa tehtävillä, joissa kerrataan ensimmäisen osan asioita. Kysymyksiä on nuottiaika-arvoista, musiikkitermeistä ja klarinetin sormituksista.

Kirjasarjan toisen osan sävelet, aika-arvot ja rytmit esitellään kuvan 9 osoittamassa järjestyksessä. Tässä osassa ainoa uusi aika-arvo on kuudestoistaosanuotti, mutta sitä ei esitellä yksittäisenä nuottina, vaan aika-arvoa käytetään aina osana rytmikuviota. Tässä osassa on tarkoituksena keskittyä enemmän rytmeihin (Axelsson & Enberg 1993, 1).

Kuva 9. Klarinetten och jag 2:n sävelten, aika-arvojen ja rytmien esittelyjärjestys

Rekisterinvaihtoa harjoitellaan aluksi seuraavalla ääniharjoituksella, joka tulee kirjan ohjeiden mukaan soittaa ensiksi sitoen ja sen jälkeen kielittäen.

A – E² :||

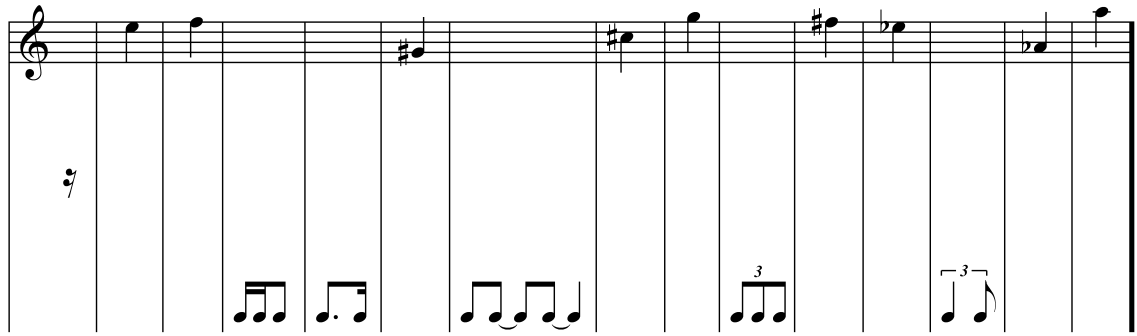
G – D² :||

F – C² :||

Olen huomannut, ettei oppilailta onnistu heti rekisterin ylittävien äänien sytyttäminen kielellä. Kielittämistä täytyy toki jossain vaiheessa harjoittaa keskirekisterissäkin, mutta siirtäisin tehtävää myöhemmäksi. Melodiat eivät aluksi ylitä rekisteriä, mutta keskirekisterissä pyöriviä melodioita saisi olla enemmän. Nyt uutta asiaa harjoitellaan vain kolmessa (3) lyhyessä melodiassa, vaikka muut ympärillä olevat kappaleet ovat pidempiä.

Kolmas osa

Tässä osassa kehitetään monia osa-alueita huomattavasti eteenpäin. Rytmikassa opetellaan uusia rytmejä sekä tutustutaan trioliin että kolmimuunteisuuteen (ks. kuva 10). Keskirekisterin äänialuetta laajennetaan ylemmäksi, mutta hankalimpia rekisterinvaihtoja pyritään kuitenkin vielä välttämään. Sormituksissa tutustutaan jo opittujen sävelien vaihtoehtoihin sormituksiin ja pikkurillien käyttöä kehitetään. Kappaleissa käytetään sävellajeja jopa neljään etumerkkiin asti, joka ylittää jopa Suomen musiikkioppilaitosten liiton vanhat peruskurssin 1/3 vaatimukset.

Kuva 10. Klarinetten och jag 3:n sävelten, aika-arvojen ja rytmien esittelyjärjestys

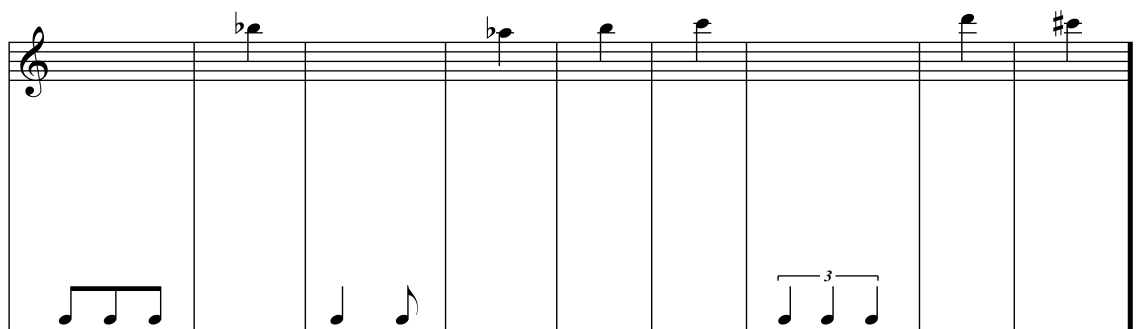
Kolmas osa alkaa myös vanhojen asioiden kertaamisella. Tehtävien lisäksi opetellaan kaksi ruotsinkielistä lorua, joiden avulla oppilas muistaa äänten sijainnit nuottiviivastolla.

Kolmanteen osaan on valittu 71 kappaletta. Yhteissoiton määrää on lisätty, koska kappaleista jopa kymmenen (10) on duettoja ja kaksi (2) trioja.

Neljäs osa

Kirjasarjan viimeisessä osassa on huomattavan paljon kappaleita ryhmäsoittoa varten. Kirja sisältää monta duettoja ja mukana on myös liite, jossa on yksi (1) trio ja neljä (4) kvartettoa. Kappaleilla on jo enemmän pituutta ja niissä on huomattavasti enemmän haastetta verrattuna sarjan muihin osiin. Osa kappaleista kelpaisi vaikeustasoltaan jopa toiseen tasosuoritukseen.

Klarinetten och jag on ainoa analysoimistani klarinettikouluista, joka esittelee ylärekisterin sävelet cis^3 ja d^3 (ks. kuva 11). Keski- ja ylärekisterin ylittämistä ei kuitenkaan harjoitella millään lailla, vaan äänet ovat kirjassa mukana tutustumismielessä.

Kuva 11. Klarinetten och jag 4:n sävelten, aika-arvojen ja rytmien esittelyjärjestys

Keskiaukeaman tekniikkaharjoituksissa on oppilaan luovuudelle annettu enemmän tilaa. Oppilaan tehtävänä on kehitellä annetuista äänistä omia tekniikkaharjoituksia.

4.3 Paul Harris's Clarinet Basics

Paul Harrisin Clarinet Basics on julkaistu vuonna 1998. Kirja on englanninkielinen, joten opettajan on muun muassa selitettävä, että kaikkia b-säveliä kutsutaan Suomessa h-säveliksi ja bb-sävelet ovat b-säveliä.

Kirja on tekijän mukaan tarkoitettu yksilö- ja ryhmäopetusta varten. Se on jaettu 22 osioon (engl. stage). Oppilaan kirjan esipuheessa on hyviä neuvoja aloittelijoille, jotta he saavat uudesta soittoharrastuksestaan kaiken mahdollisen irti heti alusta lähtien (Harris 1998, 3).

Kirja on kuvitettu hauskaasti ja ulkoasu on siisti, jolloin oppilas ja opettaja löytävät asiat nopeasti kirjan sivuilta. Harris on pyrkinyt nimeämään omat kappaleensa hausalla tavalla (esimerkiksi *Mango tango* tai *Fast-food rag*). Harris painottaakin, että oppilaalla on oltava soittotunneilla mukavaa. Hän on myös huomannut, että oppilaat innostuvat soittamisesta enemmän, kun kappaleilla on hauskat nimet (Harris 1998, 3).

Harris esittelee sävelet, nuottien aika-arvot ja rytmit kuvan 12 osoittamassa järjestyksessä. Kirja etenee aluksi melko rauhallisesti. Alkupuolen osioissa esitellään yksi ääni ja pari uutta asiaa kerrallaan, joka on mielekäs etenemisvauhti monille oppilaille. Loppua kohti etenemisvauhti kuitenkin kiihtyy. Viimeisissä osioissa uusia sormituksia esitellään jopa kolme kerralla ja kaikkia kappaleissa käytettäviä elementtejä ei esitellä lainkaan. Kirjan loppuvaiheet on valitettavasti toteutettu hätäisesti.

Melodioissa joudutaan käyttämään kielitystä jatkuvien säveltoistojen takia. Kielitystä kuitenkin harjoitellaan koko ajan lämmittelyharjoituksissa, koska niissä keskitytään soittamaan vain yhtä ääntä fortessa erilaisilla rytmikuvioilla. Tekijä on tehnyt oikean ratkaisun merkatessaan nyanssin harjoituksiin, koska äänten erottelussa karkeasti arvioituna 90 prosenttia on ilmaa ja 10 prosenttia kielen liikettä. Nyt oppilas muistaa kotonaan soittaa reippaasti, jolloin kielittäminen on huomattavasti helpompaa.

Kuva 12. Clarinet Basicsin sävelten, aika-arvojen ja rytmien esittelyjärjestys

Arvioinnissa mukana olevista klarinettikouluista *Clarinet Basics* harjoittaa eniten oppilaan soittotekniikka erilaisilla harjoituksilla.

Kappaleet ovat suurimmaksi osaksi C-, F- ja G-duurissa, jotka ovat helpoimpia klarinettilla soitettavia sävellajeja.

Huomasin, että kirjassa on joitakin epäkohtia. Kahdeksasosataukoa ei ole yhdessäkään kappaleessa, vaikka kahdeksasosanuotti on esitelty jo kirjan alkupuolella. Toinen epäkohta on se, että toiseksi viimeisessä osiossa ("Stage 21") esiintyy kuudestoistaosanuotti kahdessa kappaleessa, mutta nuottiaika-arvoa ei esitellä missään vaiheessa.

4.4 Klarinett.nu

Norénien ja Johanssonin klarinettikoulun *klarinett.nu* ensimmäinen osa on julkaistu vuonna 2001. Kirjasarjan kaksi muuta osaa, *del 2* ja *del 3*, on julkaistu vuosina 2002 ja 2004. Kirjat ovat ruotsinkielisiä.

Ensimmäisen osan esipuheessa sanotaan, että tämä klarinettikoulu on perinteinen soitto-vihko, jossa on hyödynnetty "uutta tekniikka" (Johansson, Norén & Norén 2001, 3). Jokainen *klarinett.nu* kirja sisältää CD-levyn, jossa kaikki kappaleet ja rytmiharjoitukset on soitettu aidoilla soittimilla. Ääniraidat on miksattu niin, että klarinetti soi vain oikeasta kaiuttimesta. Kun oikean kaiuttimen poistaa käytöstä, soi vasemmasta kaiuttimesta pelkästään taustayhtye. Joissakin kappaleissa on jopa laulajakin mukana. Levyjen tekemiseen on nähty paljon vaivaa, koska kappaleiden sovituksista on tehty erilaisia ja soitinnukset ovat erinomaisia. Kirjasarjan kolmannen osan CD-levyllä kappaleet on soitettu jo paljon vapaammin nuottikuvaan verrattuna, koska tekijöiden mukaan ne kuulostavat silloin "aidommilta" (Johansson, Norén & Norén 2004, 3).

Koulu vaatii opettajalta eniten panostusta muihin klarinettikouluihin verrattuna. Kirjoissa ei ole yhtään ääni- tai tekniikkaharjoitusta, joten opettajan on kehitettävä niitä itse tai otettava koulun rinnalle joku tekniikkaa harjoittava soitto-vihko. Kaikissa kappaleissa on sointumerkit mukana, mutta niitä ei ole transponoitu soivaan sävellajiin. Ideana on, että näin oppilas voi halutessaan varioida kappaleen melodiaa sointumerkkien pohjalta. Jotta koulusta saisi soittotunneilla kaiken irti, on opettajan hyvä osata vapaa säestää ja lukea jazzissa käytettäviä sointumerkkejä.

Kirjasarja näyttää ulkoasullisesti enemmänkin kokoelmalta erilaisia kappaleita kuin klarinettikoululta. Nuottikuva on niin isokokoista, että opetettavat sävelet ja musiikin teoria on saatu "katoamaan" kappaleiden sekaan. Aika ajoin on kappaleiden yhteydessä annettu tietoa erilaisista asioista, kuten musiikin historiasta, tunnetuista henkilöistä ja luonnontieteistä. Esimerkiksi kirjasarjan ensimmäisessä osassa kerrotaan karhujen käyttäytymisestä ja elintavoista kappaleessa "Björnen sover" (s. 11).

Julkaisulla on myös omat kotisivut osoitteessa <http://www.klarinett.nu/>. Sivuilta löytyy muun muassa tietoa musiikin teoriasta, joidenkin kappaleiden toinen stemma ja musiikkitestejä. Oppilas voi myös tulostaa itselleen tyhjää nuottipaperia sekä tutustua esittelyvuorossa olevaan kuukauden artistiin. Esiteltävät artistit ovat ruotsalaisia ammattilaisklarinetisteja.

Ensimmäinen osa

Kirjasarjan ensimmäisen osan sävelet, aika-arvot ja rytmit esitellään kuvan 13 osoittamassa järjestyksessä. Uusia esiteltyjä ääniä käytetään saman tien kappaleissa ilman min-käänlaisia harjoituksia. Melodiat vaativat kielittämistä, mutta sitä varten ei ole tehty harjoituksia.

Kuva 13. Klarinetti.nu 1:n sävelten, aika-arvojen ja rytmien esittelyjärjestys

Kappaleet on suurimmaksi osaksi kirjoitettu C-duuriin, mutta F- ja G-duuriakin on käytetty jonkin verran siinä vaiheessa, kun sävellajien etumerkintä on opetettu.

Kirjassa ei ole yhtään nuotinlukuharjoitusta. Oppilasta ei myöskään kannusteta tekemään omia sävellyksiä. Toisaalta oppilas tutustuu moniin eri musiikkityyleissä käytettyihin rytmeihin, jotka on nimetty kirjassa seuraavasti: pop, funk, jazz, shuffle, latin, ballad ja groove. Ensimmäisessä osassa on yhteensä 79 kappaletta, mutta kirja ei sisällä yhtään yhteissoittomateriaalia.

Toinen osa

Tässä osassa käydään huomattavasti enemmän kiinni rytmeihin (ks. kuva 14). CD-levyjen käyttö kotona on enemmän kuin suositeltavaa, koska monissa kappaleissa rytmien hahmotus pelkästä nuottikuvasta on hankalaa. Melodiat on huomattavasti helpompi omaksua korvakuulolta CD-levyltä.

Toisen osan sävelet, aika-arvot ja rytmit esitellään kuvan 14 osoittamassa järjestyksessä.

Kuva 14. Klarinett, nu del 2:n sävelten, aika-arvojen ja rytmien esittelyjärjestys

Rekisterin ylittävien äänien esittelyn yhteydessä ei ole mitään harjoituksia. Melodiat kulkevat rekisterin yli molempiin suuntiin, joten omasta mielestäni kirjassa ei ole otettu tarpeeksi huomioon niitä tekijöitä, jotka ovat monille oppilaille vielä kyseisessä vaiheessa hyvin vaikeita.

Kappaleissa käytetään sävellajeja vaihtelevasti aina kolmeen etumerkkiin asti. Viimeisille sivuille on koottu duuriasteikot kappaleissa käytetyistä sävellajeista. Minkäänlaisia ohjeita asteikkojen soittoon ei anneta, mutta tarkoituksena on varmasti soittaa saman sävellajin asteikkoa kappaleen kanssa. Osa melodioista on myös mollissa, joten herää kysymys, miksei molliasteikoita ole myös kirjoitettu ulos.

Kolmas osa

Kolmas osa jatkaa samoilla linjoilla kuin kaksi ensimmäistäkin osaa. Kirjaan on otettu mukaan enemmän materiaalia yhteissoittoa varten, koska 44 kappaleesta seitsemän (7) on duettoja. Kirja ei lisää enää rytmien tuntemusta, kuten kuvasta 15 näkyy.

Sävelet, aika-arvot ja rytmit esitellään kuvan 16 osoittamassa järjestyksessä. Opetus etenee koko kirjan läpi samassa tahdissa, koska uudet asiat esitellään yhdellä aukeamalla kerrallaan.

Kuva 16. Vivo klarinetin sävelten, aika-arvojen ja rytmien esittelyjärjestys

Ensimmäiset kappaleet on mahdollista soittaa legatossa, vaikkakaan niitä ei ole niin kirjoitettu. Luulisin kuitenkin, että tarkoituksena on varmasti kielittää ääniä alusta alkaen, koska jo seuraavan aukeaman kappaleissa kielitys olisi välttämätöntä.

Rekisterin ylitystä ja keskirekisterin sormituksia harjoitetaan koulun loppuun asti sen jälkeen, kun uuden rekisterin esittely on tehty. Melodiakulut eivät aluksi ylitä rekisteriä, vaan pysyvät selkeästi joko keski- tai alarekisterissä. Sormijumpissa käytetään liikkuvilla äänillä kaarituksia, jolloin huomaa parhaiten käyttäkö oppilas tarpeeksi ilmaa soittamiseen.

Kappaleet on suurimmaksi osaksi kirjoitettu C-duuriin, mutta F- ja G-duuriakin on käytetty jonkin verran siinä vaiheessa, kun sävellajien etumerkintä on opetettu.

Kirjan ulkoasua on saatu vihreän eri sävyillä värikkäämmäksi. Taitto on väljää, jolloin lisäohjeiden kirjoittamiselle on tilaa. Opiskelun mielenkiintoisuutta lisää mestarietsivä Käkönen, joka seikkailee kirjan sivuilla antaen oppilaille vinkkejä matkan varrella.

5 Ajatuksiani klarinettikoulun sisältöön

Klarinettikoulut eivät tule koskaan korvaamaan opettajien tekemää opetustyötä. Kouluissa voisi kuitenkin olla ohjeita nimenomaan oppilasta varten, koska harjoittelu tapahtuu enimmäkseen kotona ilman opettajan valvontaa. Ohjeissa on kuitenkin syytä välttää liiallista mielikuvien käyttämistä, koska jokainen oppilas käsittää asioita eri tavoin. Opettajan tehtävä on tarvittaessa luoda mielikuvia oppilaan ymmärrettävään muotoon.

Jokaisessa koulussa esiintyi joitakin työni alussa mainitsemiani hyvän klarinettikoulun lähtökohtia, mutta palvelukseen paremmin klarinettiopettajien tekemää työtä näiden hyvien asioiden olisi syytä olla samojen kansien sisällä. Seuraavaksi esittelen tarkemmin mielestäni tärkeitä klarinettikoulun sisällön painotuksia.

5.1 Sävelet

5.1.1 Esittelyjärjestys

Jokainen koulu aloittaa sävelien opetuksen äänistä e^1 , d^1 ja c^1 . Näistä sävelistä on hyvä aloittaa tutustuminen musiikkiin, koska silloin oppilas saa oikean käden peukalon ja ansatsin lisäksi yhden tukipisteen soittimesta lisää vasemman käden etusormen ja peukalon ”pinsettiotteella”. Soitin pysyy silloin varmemmin paikoillaan, eikä puhaltaminenkaan ole uuvuttavaa lyhyemmän putken äänillä.

Sävelten eteneminen koulujen alkuvaiheessa on hyvin samanlaista (ks. kuva 17). Ensimmäisen rekisterinvaihdon jälkeen koulut esittelevät säveliä hiukan eri järjestyksissä, mutta jokaisessa koulussa on tarkoituksena laajentaa keskirekisterin äänialaa vähitellen ylöspäin.

Sävelien yhteenvedosta huomaa, että kaikki muut koulut käyvät suurimman osan sävelistä läpi äänialueelta $e - c^3$. Vain *Vivo klarinetissa* äänialue on $e - a^2$. Kyseiseltä äänialueelta puuttuvat lisäksi sävelet fis , gis , cis^2 , es^2 ja gis^2 , vaikka mielestäni kaikki sävelet olisivat perusteltuja käydä läpi. Nyt e-molliin ei esimerkiksi tutustuta koulussa ollenkaan. Myös äänialan laajentaminen kolmiviivaiseen c:hen asti olisi ollut paikallaan, koska a^2 on yksi klarinetin keskirekisterin hankalimmista äänistä tuottaa varsinkin alkuvaiheessa. Kun oppilas käy c^3 asti, ei a^2 tunnukaan enää ollenkaan niin hankalalta.

Kuva 17. Yhteenveto klarinettikoulujen sävelten etenemisjärjestyksestä

Klarinett.nu -sarjasta puuttuu pieni gis, vaikka sen sormitus löytyy kirjasarjan kolmannen osan sormitustaulukosta. Kyseisen äänen olisi mielestäni voinut ottaa varsin hyvin käyttöön kirjan loppupuolella jonkun a-mollissa olevan kappaleen yhteydessä.

Klarinetten och jag on näistä klarinettikouluista ainoa, joka esittelee myös ylärekisterin sävelet cis^3 ja d^3 , jolloin D-duurin ja d-mollin voi soittaa kahden oktaavin alueelta. Keski- ja ylärekisterin ylitystä ei kuitenkaan harjoitella kirjassa ollenkaan ja sävelet ovat kahdessa kappaleissa muutenkin hyvin vähäpätöisessä asemassa. Tarkoituksena on varmaan ollut vain tutustua pikaisesti ylärekisterin ääniin.

Oma ajatukseni sävelten esittelemisjärjestykselle koulun alkuvaiheessa olisi seuraava. Sävelten esittelymäärän olen erotellut tahtiviivoilla.

Jatkan muista kouluista poiketen ensimmäisten kolmen sävelen jälkeen alaspäin, jotta oppilas saa mahdollisimman nopeasti oikean käden käyttöön soitossa ja oppii ymmärtämään puhalluksen merkityksen pidempää putkea käyttäessään.

Sen jälkeen tutustutaan niin sanottuihin ”kurkkuääniin”. Ennen yksiviivaista a:ta esittelisin sävelen fis^1 , koska näin edeten etusormen käyttö sävelen a^1 kanssa olisi luontevampaa. Hyvin monesti oppilaat nostavat etusormen painamaan vipua, jolla sävelen a^1 ääni-

aukko saadaan avautumaan. Soittoteknisesti ergonomisempi tapa on painaa vipua sormen oikealla kyljellä, jolloin eteneminen säveleltä fis^1 sävelelle a^1 tukisi tätä liikettä paremmin. Siitä eteenpäin jatkaisin kuvan mukaisessa järjestyksessä, jolloin asteikot F- ja B-duurissa tulisivat tutuiksi.

Mielestäni klarinettikoulussa ei välttämättä tarvitse esitellä ylärekisterin ääniä ollenkaan. Sävelten esittelyn ylärajaksi riittäisi kolmiviivainen c, koska kahden etumerkin mukainen D-duuri ja d-molli käyttävät vain kahta säveltä ylärekisterin puolelta. Näiden sävelten sormitukset voidaan hyvin esitellä ja ottaa käyttöön samalla kertaa, kun oppilas tutustuu muihinkin ylärekisterin puolella oleviin säveliin keski- ja ylärekisterin ylittävien ääniharjoitusten avulla.

5.1.2 Sävelten käyttö ensimmäisissä melodioissa

Kaikki analysoimani koulut käyttävät ensimmäisten äänien yhteydessä harjoituksia ja/tai kappaleita, joissa tarvitaan kieltä erottamaan äänet toisistaan. Tämä on osoittautunut soitonopiskelun alkuvaiheessa monelle oppilaalle hankalaksi, koska hyvä äänien erottelu vaatii kehittyntä ansatsin hallintaa ja toimivaa tasaista puhallusta. Hallitsematon kielen liike vaikuttaa ansatsin paikallaan pysymiseen. Kielittämisen takia oppilas saattaa myös unohtaa puhalttaa, jolloin hän yrittää kompensoida tilannetta tekemällä kielellä suurempaa liikettä (Stein 1958, 24). Myös hidas ilmavirtaus saa kielen kangistumaan entisestään. Analysoimistani klarinettikouluista ainoastaan *Vi spelar klarinetten* ja *Vivo klarinetin* ensimmäiset kappaleet voisi hyvin pienellä sovittamisella soittaa legatossa.

Ensimmäisillä soittotunneilla puhutaan paljon ansatsista, puhaltamisesta ja soittoasennosta. Tässä on jo oppilaalla niin paljon muistettavaa, että mielestäni olisi parempi, ettei kielitystä käytettäisi ensimmäisissä melodioissa ollenkaan. Outoon soittimeen tutustuminen ja ansatsin hallitseminen vie oman aikansa, joten ottaisin kielityksen kappaleisiin mukaan vasta muutaman soittotunnin jälkeen.

Keskustelut kollegoideni kanssa asian tiimoilta on paljastanut, että ajattelemalleni lähestymistavalle, jossa ensimmäisissä melodioissa ei olisi säveltoistoa, on kysyntää. Ajatus ei ole millään lailla uusi, koska klarinetinsoitto ei ole muuttunut vuosikymmenien aikana mihinkään. Olenkin hyvin yllättynyt, ettei legatosoittoa ole nähty yhdessäkään klarinettikoulussa tarpeellisena lähtökohtana.

Esimerkin vuoksi sovitin monille lapsillekin tutun *Aurinkolaulun* siten, ettei siinä tarvitsse käyttää kielitystä. Muutin sanoja tätä kappaletta varten niin, että ne sopivat uuteen rytmiin. Niissä piilee myös sanoma, joka enteilee kirjan myöhemmillä sivuilla esiteltävää alkuperäistä *Aurinkolaulua*. Soinnut on valmiiksi transponoitu pianolle.

Unkarilainen
sovitus: Juhani Valtasalmi

Au - rin - ko, au - rin - ko, nou - see koh - ta jo.

5.2 Rekisterinvaihto

Rekisterin ylitys opetetaan vasta siinä vaiheessa, kun alarekisterin sormitukset ovat tulleet tutummiksi ja puhallustekniikka on kehittyneempää. Pitäytyminen alarekisterissä mahdollisimman pitkään tuo varmuutta soittimen ja puhalluksen hallintaan. *Vivo klarinetti* on analysoimistani klarinettikouluista ainoa, joka tutustuttaa oppilaan monilla erilaisilla ääniharjoituksilla keskirekisteriin.

Rekisterinvaihto ei ole pitkien ääniharjoitusten muodossa useimmille oppilaille ongelma, mutta äänien sytyttäminen suoraan keskirekisterissä on monille vaikeampaa. Myös melodiakulut alarekisteristä keskirekisteriin ovat huomattavasti hankalampia kuin toisinpäin, joten rekisterinvaihtoa tulee lähestyä asteittaisella kululla ylhäältä alaspäin. Keskirekisterin harjoittamisessa käyttäisin samaa ideaa kuin alarekisterin ensimmäisissä melodioissa eli välttäisin aluksi kielittämistä. Valitsisin kappaleet niin, että melodia pysyisi aluksi joko keski- tai alarekisterin puolella.

5.3 Etenemisnopeus

Kaikkien klarinettikoulujen etenemisnopeus on hyvin samanlainen. Jokainen koulu esittelee tasaiseen tahtiin uusia säveliä, nuottien aika-arvoja, rytmejä, tahtiosoituksia ja muita musiikin teorian asioita.

Olen huomannut kuinka tärkeä osa etenemisnopeutta on asioiden kertaaminen. Eräässä

Vivo klarinetin kappaleessa käytetään pisteellistä rytmiä (). Edellisen kerran kyseinen rytmi esiintyy useita aukeamia aiemmin, joten eräältä oppilaaltani oli asia päässyt hiukan unohtumaan. Tajusin, että on erittäin tärkeää uuden asian esittelyn jälkeen toistaa sitä kappaleissa ja harjoituksissa useampia kertoja, jotta asia jää varmasti mieleen. Sen jälkeen sen voi jättää vähäksi aikaa taka-alalle muhimaan, jonka aikana voidaan taas esitellä uusia asioita.

5.4 Sävellajit

5.4.1 Etumerkkien käyttö kappaleissa

Analysoimissani klarinettikouluissa käytetään yleisesti ottaen sävellajeja kahteen etumerkkiin asti. Jokaisessa koulussa suurin osa kappaleista on kirjoitettu C-duuriin, koska silloin oppilaan ei tarvitse muistaa ylentää tai alentaa säveliä. Uusia asioita opeteltaessa onkin hyvä lähtökohta keskittyä vain oleelliseen. Seuraavaksi yleisimmät sävellajit ovat F- ja G-duuri, koska niiden sormitukset ovat klarinetissa hyvin luonnollisia käyttää. Esimerkiksi alarekisterissä kulkevassa F-duuriasteikossa sormia nostetaan ja lasketaan järjestyksessä mentäessä asteikkoa ylös- ja alaspäin.

Klarinetten och jag ja *klarineti.nu* opettavat kirjojen viimeisissä osissa sävellajeja jopa kolmeen ylennysmerkkiin asti. Molemmissa klarinettikouluissa on yksi kappale sovitettu fis-molliin. Etumerkkien määrä kauhistuttaa itseäni, mutta nuorempi oppilas tuskin asennoituu asiaan samalla tavalla. Täytyyhän kaikkiin sävellajeihin kuitenkin jossain vaiheessa käydä käsiksi, vaikka sormitukset ovatkin hankalia, mutta en tekisi sitä vielä klarinettikoulun puitteissa.

Klarinetten och jag ja *Vivo klarinetti* -kirjoissa käytetään muutamissa kappaleissa epäloogisesti erilaista etumerkintää kuin mikä on varsinainen sävellaji. Mielestäni kaikkien kappaleiden olisi syytä olla etumerkinnän mukaisessa sävellajissa. Näin oppilas ymmärtää etumerkinnän yhteyden sävellajin kanssa. Yhdessäkään koulussa ei sorruttu tähän virheeseen monesti, mutta sopivalla etenemisjärjestyksellä on mahdollista edetä siten, että kappaleet voi kirjoittaa tai sovittaa etumerkinnän mukaan.

5.4.2 Asteikot

Klarinetten och jag ja *klarinet.nu* -kirjasarjoissa ei soiteta asteikkoja juuri ollenkaan, vaikka näissä kirjoissa improvisoimiseen on kiinnitetty eniten huomiota. Kuitenkin merkittävä osa improvisointia on sujuva asteikkojen soitto ja sävellajien tuntemus, joten olen hämmästynyt, että tekijät eivät ole ottaneet tätä seikkaa huomioon.

Vi spelar klarinett -kirjasarjassa käydään kaikki kahden etumerkinnän mukaiset duurias- teikot läpi. Molliasteikkoja ei soiteta, eikä erilaisia molliasteikkoja (luonnollinen, har- moninen, melodinen) selitetä lainkaan. Rinnakkaissävellajivertailua ei myöskään tehdä. Kromaattinen asteikko käydään läpi kolmessa pienemmässä palasessa väliltä $e - c^3$.

Klarinetten och jag ei myöskään soitata molliasteikkoja. Kirjoissa esiintyvät asteikot si- jaitsevat kirjasarjojen keskiaukeamalla muiden tekniikkaharjoitusten joukossa. Kolman- nen osan keskiaukeamalla harjoitetaan B- ja D-duuri perinteisen asteittain kulkevan as- teikon sijaan terssiasteikkona. Eräässä kolmannen osan tehtävässä on tarkoituksena soit- taa C-, B- A- ja F-duuriasteikot erilaisissa rytmeissä, mutta esimerkiksi A-duuria ei ole aiemmin käyty läpi. Opettajan velvollisuutena on siis muistaa harjoituttaa kaikkia as- teikkoja muun materiaalin ohella.

Klarinet.nussa esitellään diatoninen asteikko C-, F- ja G-duurissa. Tätä asteikkoa käy- tetään bluesissa. Asteikkoon tutustuminen tulee aina imitointiosion yhteydessä, jossa on tarkoitus matkia opettajan tai levyn soittoa.

Clarinet Basics on panostanut asteikkojen soittoon. Kirjassa soitetaan C-, G- ja F-duurin lisäksi harmoninen a-molli. Harmonisen molliasteikon luonne on selitetty, mutta muista molliasteikoista ei puhuta mitään.

Vivo klarinetissa asteikkojen maailmaan tutustutaan monipuolisimmin. Kirjassa selite- tään luonnollisen, harmonisen ja melodisen molliasteikon erot. Myös rinnakkaissävella- jien yhteys toisiinsa selitetään. Näitä asteikkoja ei kuitenkaan käytetä kovin monessa kappaleessa; yksi sormijumppa (s. 32) on harmonisessa ja luonnollisessa a-mollissa ja yksi kappale (*Unten maille*, s. 55) on sovitettu luonnolliseen d-molliin, mutta muuten asteikkoihin ei kirjassa törmää.

Itse kävisin klarinettikoulussa läpi kaikki duuriasteikot aina kyseisien etumerkkien esitelyn yhteydessä, tai kun asteikon soittoon tarvittava ääniala on hallinnassa. Tutustuttaisin oppilaan myös erilaisiin molliasteikkoihin a-mollia hyväksi käyttäen. Sen lisäksi kävisin kromaattisen asteikon läpi erikseen ala- ja keskirekisterissä, vaikka kyseinen asteikko kuuluukin vasta perustason 2 vaatimukseen (Klarinetinsoiton tasosuoritusten sisällöt 2005, 5).

5.5 Yhteismusisointi

Kaikissa klarinettikouluissa yhteissoittomateriaali on toteutettu siten, että samantasoiset soittajat voivat musisoida keskenään. Parhaiten musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteissa (2002) mainittua yhteismusisointia toteuttaa *Vivo klarinetti*, jonka lähes jokaisella aukeamalla on kaanoneita tai kappaleita kahdelle tai jopa kolmelle klarinetille. *Klarinetten och jagin* neljännessä osassa on myös jonkin verran yhteissoittomateriaalia, mutta sitä voisi olla koko sarjassa mielestäni enemmän, koska sopivaa materiaalia on tämän tasoisille soittajille hyvin vähän saatavilla.

Yhteismusisoinnin voi aloittaa jo ensimmäisillä tunneilla, mutta silloin tarvitaan opettajan apua, jos melodiasta haluaa tehdä hiukan monipuolisemman. Tekemässäni kappaleessa on oppilaan soitettavana vain kolme ääntä, mutta niillä on kuitenkin kaksi tehtävää. Kappaleen alkupuolella sävelet ovat osa melodiaa, mutta lopussa ne saavatkin melodiasa tukevan aseman.

Juhani Valtasalmi

5.6 Monipuolisuus

Musiikin perustason opintojen tavoitteisiin kuuluu oleellisena osana, että oppilas pääinstrumentin perustekniikan lisäksi osaa muun muassa tehdä itse sävellyksiä (Musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2002, 10). Jälleen kerran *Vivo klarinetti* kannustaa eniten oppilaita säveltämään omia lyhyitä kappaleita, vaikkakin vain muutaman kerran. Omien sävellyksien kirjoittamiseen voisi kannustaa enemmänkin, koska omat kokemukseni ovat osoittaneet, että varsinkin lapset ovat hyvin innokkaita kokeilemaan kaikenlaista.

Oppilaat tarvitsevat myös nuotinlukutehtäviä, koska he osaavat soittaa monia kappaleita korvakuulolta. Itse olen opettanut oppilaani erilaisten nuottien tunnistamistehtävien lisäksi luettelemaan ja samalla sormittamaan asteikkoja edestakaisin. Sujuva asteikkojen tuntemus on auttanut oppilaitani nuottien ja sormitusten hallitsemisessa.

5.7 Ulkoasu

Omat huomioni ja keskustelusesiot työni ohjaajan Ilkka Teerijoen kanssa kehittivät idean koulusta, joka palvelisi erilaisia oppijoita. Varsinkin *Klarinetten och jagin* keski-aikeama vaikutti huomattavasti ideaan.

Eri tahdissa oppivia lapsia ja nuoria palveleva koulu jaetaan kahteen erilliseen osioon tai omaan kirjan osaan. Ensimmäinen osa sisältäisi esiteltävien sävelten ja musiikin teorian lisäksi pelkästään kappaleita, joissa harjoitetaan opeteltavia asioita. Toisessa osassa olisi vastaavaan tasoon liittyvät ääni- ja sormiharjoitukset, asteikot sekä muita tehtäviä. Näin opettaja voisi tarvittaessa tai oppilaan niin halutessa ottaa käyttöön kappaleita tukevaa lisämateriaalia.

6 Loppusanat

6.1 Mietteitä klarinettikouluista

Jokainen oppilas oppii opettajan avustuksella soittamaan klarinettia minkä tahansa analysoimani klarinettikoulun mukaan. Tiedon määrä on kylläkin erittäin vaihtelevaa jokaisessa koulussa, mikä vaikuttaa opettajan tekemiin päätöksiin edetä oppilaan kanssa alkeisoppimateriaalin jälkeen. Sellaisten koulujen kanssa, jotka eivät sisällä ollenkaan tekniikkaharjoituksia, käyttäisin jotain helpohkoa etydivihkoa opetuksen rinnalla alusta lähtien.

Vaikka *klarinett.nu* on tekijöiden mukaan perinteinen klarinettikoulu muiden klarinettikoulujen joukossa, en klassisen klarinetinsoiton opettajana aloittaisi tämän koulun avulla klarinetinsoittoa oppilaan kanssa. Varsinkin rytmit ovat omasta näkökulmastani hankalia ja vaikeita hahmottaa nuottikuvasta. Koulu sopisikin mielestäni paremmin opetuksen lisämateriaaliksi. Mikä voisikaan olla oppilaasta sen mukavampaa kuin päästä välillä irrottelemaan oikein kunnolla yhtyeen solistina!

6.2 Kehittymiseni opettajana

Tiesin työni aloittaessani, että aihe on minua lähellä ja mielenkiintoinen. Työtä tehdessäni uppouduin aina vain syvemmälle aiheeseen ja huomasin, että omat kehittämisideani ovat ajankohtaisia ja tärkeitä ottaa esille.

Olen saanut kattavan kuvan klarinettikoulujen sisältämisestä asioista ja siitä, miten ne niveltyvät uusiin tasosuoritusten sisältöihin. Analyysini ansiosta sain lisää kehittämisideoita klarinettikoulun toteutukseen. Tämä työ on antanut minulle lisää eväitä opetustapojeni ja -materiaalien muokkaamiseen. Klarinettikoulujen yksityiskohtaisemman analyysin takia olen saanut oman käsityksen "kultaisesta keskitiestä", jota oppilaiden kanssa tulisi kulkea.

6.3 Lyhyesti ohjelmistoluetteloista

Vaikka Suomen musiikkioppilaitosten liitto on viime vuonna julkaissut uusien tasosuoritusten sisältöjen yhteydessä uudet ohjelmistoluettelot, eivät ne ole muuttuneet vuoden 1993 julkaisusta mitenkään. Valitsemistani klarinettikouluista vain Agnestigin ja Peterssonin *Vi spelar klarinett* -kirjasarja on luettelossa mukana.

Mielestäni olisi aika päivittää ohjelmistoluettelo tälle vuosituhannelle. Vuosien varrella on ilmestynyt monta varteen otettavaa klarinettikoulua, etydivihkoa ja kappaletta, jotka ovat ansainneet paikkansa alan opetusmateriaalien joukossa.

Lähteet

Agnestig Carl-Bertil & Pettersson Claes-Merithz. 1963. *Vi spelar klarinett 1*. Stockholm: Carl Gehrman's Musikförlag.

Agnestig Carl-Bertil & Pettersson Claes-Merithz. 1963. *Vi spelar klarinett 2*. Stockholm: Carl Gehrman's Musikförlag.

Axelsson Lars & Enberg Jan. 1992. *Klarinetten och jag 1*. Stockholm: Thore Ehrling Musik.

Axelsson Lars & Enberg Jan. 1993. *Klarinetten och jag 2*. Stockholm: Thore Ehrling Musik.

Axelsson Lars & Enberg Jan. 1994. *Klarinetten och jag 3*. Stockholm: Thore Ehrling Musik.

Axelsson Lars & Enberg Jan. 1995. *Klarinetten och jag 4*. Stockholm: Thore Ehrling Musik.

Clarinet Music. 2005. *Clarinet Fingering Chart*. Saatavilla [www-muodossa:](http://www.muodossa.com) <<http://www.1st-clarinet-music.com/clarinetfingeringchart.htm>> (luettu 11.10.2006).

Eskelinen Karipekka, Pesonen Minna-Maria & Särkimäki Eija. 2004. *Vivo klarinetti*. Keuruu: Otava.

Harris Paul. 1998. *Paul Harris's Clarinet Basics*. London: Faber Music.

Harris Paul. 1998. *Paul Harris's Clarinet Basics: Teachers Book*. London: Faber Music.

Johansson K G, Norén Anders & Norén Roger. 2001, 2003. *klarinett.nu*. Notfabriken Music Publishing.

Johansson K G, Norén Anders & Norén Roger. 2002. *klarinett.nu: del 2*. Warner/Chappell Music Scandinavia.

Johansson K G, Norén Anders & Norén Roger. 2004. *klarinett.nu: del 3*. Notfabriken Music Publishing.

Johansson K G, Norén Anders & Norén Roger. *klarinett.nu*. Saatavilla [www-muodossa:](http://www.muodossa.com) <<http://www.klarinett.nu/>> (luettu 29.10.2006).

Klarinetinsoiton peruskurssien ja I kurssin kurssisuoritusvaatimukset. 1993. Suomen musiikkioppilaitosten liitto.

Klarinetinsoiton tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet. 2005. Suomen musiikkioppilaitosten liitto.

Lapsi kasvaa ja kehittyy: 5 – 6 -vuotias lapsi. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Saatavilla [www-muodossa:](http://www.muodossa.com) <http://jkk.mll.fi/lapsi_kasvaa_ja_kehittyy/5-6vuotias.php> (luettu 21.8.2006).

Lyons C *Clarinet*. Saatavilla www-muodossa: <<http://www.firstclarinet.com/>> (luettu 21.8.2006).

Ollila Anni. 2006. *Ensimmäiset äänet*. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia. Opinnäytetyö.

Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet. 2002. Opetushallitus. Helsinki: Edita Prima. Saatavilla www-muodossa: <<http://www.musiikkioppilaitokset.org/easydata/customers/sml/files/Tiedotteet/OPS2002.pdf>> (luettu 5.8.2006).

Raasakka Mikko. 2005. *Aapelin uudet soitteet. Johdatus klarinetin soittoteknisiin mahdollisuuksiin*. Kerava: Painojussit.

Stein Keith. 1958. *The Art of Clarinet Playing*. Miami: Summy-Birchard Music.

Stubbins William H. 1940, 1951. Linnala Eero (toim.) 1972. *Klarinettikoulu*. Helsinki: Offset.

Tuovila Annu. 2003. "Mä soitan ihan omasta ilosta!" *Pitkittäinen tutkimus 7–13-vuotiaiden lasten musiikin harjoittamisesta ja musiikkiopisto-opiskelusta*. Sibelius-Akatemia. DocMus-yksikkö. Studia Musica 18.